

PROCESSING SOURCES AND WORKING WITH ARTIFICIAL
INTELLIGENCE: DEVELOPING RESEARCH COMPETENCES
OF STUDENTS IN SPECIALTY 061 “JOURNALISM”

Olena Kharytonenko^{1,2}, *Liudmyla Savenkova*^{1,3}, *Anhelina Khomenko*^{1,4}

ОПРАЦЮВАННЯ ДЖЕРЕЛ І РОБОТА ЗІ ШТУЧНИМ
ІНТЕЛЕКТОМ: ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 061
«ЖУРНАЛІСТИКА»

Олена Харитоненко, Людмила Савенкова, Ангеліна Хоменко

Abstract. The article addresses the development of research competencies in future journalists amidst the digitalization of education and the integration of Artificial Intelligence (AI) tools. The study analyzes the alignment of research skills with Ukraine's Higher Education Standards for the “Journalism” specialty at both Bachelor's and Master's levels.

The authors conducted a two-stage study involving a focus group of educators and a survey of students. The findings highlight several challenges: a lack of recognition of the author's role, low efficiency in independent source searching, and an overestimated self-perception of media literacy. Special attention is given to students' attitudes toward AI, revealing that while most are familiar with ChatGPT, they struggle with verifying AI-generated content.

The conclusions provide methodological recommendations for enhancing the educational process, including modernizing note-taking practices, implementing group work on media reviews, and teaching the ethical use of AI in accordance with national guidelines.

Keywords: research competencies, journalism education, artificial intelligence, source processing, critical thinking, media literacy

¹ Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

² o.i.kharytonenko@udu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-6544-6148>

³ l.v.savenkova@npu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0001-8889-4026>

⁴ a.o.khomenko@udu.edu.ua, <https://orcid.org/0009-0005-5938-6205>

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування дослідницьких компетентностей майбутніх журналістів в умовах цифровізації освіти та активного впровадження інструментів штучного інтелекту (ШІ). У роботі проаналізовано відповідність дослідницьких навичок стандартам вищої освіти України за спеціальністю «Журналістика» для бакалаврського та магістерського рівнів.

Авторами проведено двоетапне дослідження, що включало роботу з фокус-групою викладачів та анкетування студентів. Результати опитування виявили низку проблем: ігнорування ролі автора, низьку ефективність самостійного пошуку джерел, а також викривлене сприйняття власної медіаграмотності. Особливу увагу приділено ставленню студентів до використання ШІ: встановлено, що більшість респондентів знайомі з ChatGPT, проте стикаються з труднощами при верифікації згенерованої інформації.

У висновках запропоновано методичні рекомендації щодо вдосконалення навчального процесу, зокрема: модернізація практик конспектування, впровадження групової роботи над медіаоглядами та навчання етичному використанню ШІ згідно з державними рекомендаціями.

Ключові слова: дослідницькі компетентності, журналістська освіта, штучний інтелект, робота з джерелами, критичне мислення, медіаграмотність

Актуальність теми

У сучасних ЗВО вже доволі давно практикуються проблемно- і проектно-орієнтовані методики навчання. Вони передбачають, що студенти не просто мають засвоїти певну систему знань, а опанувати алгоритми постановки цілей, пошуку інформації, формування припущень і гіпотез, інструменти аналізу, правила формулювання тез, аргументів, висновків. Це суто дослідницькі компетентності, які важливі як в межах локальних завдань (практичних, семінарських), так і під час наукових студій (написання доповідей, наукових статей), виконання курсових і бакалаврських проєктів. Для студентів спеціальності 061 «Журналістика» формування аналітичних здібностей майбутніх фахівців має особливе значення, адже майже кожне професійне завдання медійника пов'язане сьогодні з тими чи іншими операціями дослідження (розслідування, розвідки) теми.

Дослідницькі компетентності корелюються із зазначеними в Стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 061 «Журналістика», зокрема із загальними компетентностями: «ЗК04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел», «ЗК05. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій»; та спеціальними (фаховими, предметними) компетентностями: «СК02. Здатність формувати інформаційний контент». «СК03. Здатність створювати медіапродукт»; із програмними результатами навчання: «ПР04. Виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел», «ПР08. Виокремлювати у виробничих ситуаціях факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування тих знань» [8, с. 6–7].

Так само є відповідність і Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 061 «Журналістика»: «ЗК05. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел», «ЗК05.

Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт»; «СК02. Здатність критично осмислювати проблеми у сфері журналістики та дотичні до них міждисциплінарні проблеми», «СК08. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження у різних сферах журналістики»; із програмними результатами навчання «РН 3. Проводити збір, інтегрований аналіз та узагальнення матеріалів з різних джерел, включаючи наукову та професійну літературу, бази даних, та перевіряти їх на достовірність, використовуючи сучасні методи дослідження», «РН08. Використовувати передові знання і методики у процесі дослідження діяльності та створення нових медіаіндустрій», «РН12. Розробляти та реалізовувати інноваційні та дослідницькі проекти у сфері журналістики з урахуванням правових, соціальних, економічних та етичних аспектів», «РН14. Планувати і виконувати наукові та/або прикладні дослідження, необхідні для розв'язання складних задач журналістики, висувати і перевіряти гіпотези, обирати ефективні методи дослідження, обґрунтовувати висновки» [9, с. 7–9].

Постановка проблеми В умовах тривалого дистанційного та асинхронного навчання, а також постійних тригерів в інформаційному полі під час війни, з розвитком технологій продукування й поширення інформації (штучний інтелект, соціальні мережі) в освіті в цілому і журналістській зокрема загострюються проблеми, які визрівали десятиліттями, але нині починають сприйматися як вкрай болючі. Серед освітніх втрат одними з найбільш критичних є ті, які пов'язані з когнітивними і аналітичними здібностями студентів. Не менш тривожною є тенденція до поширення дилетантських практик у роботі з письмовими джерелами інформації, і це на тлі популяризації фактчекінгу, який в цілому сприймається молодими людьми позитивно. У цих умовах, безперечно, важливо з'ясувати, яким є ставлення студентів до роботи з джерелами, в чому полягають причини ігнорування наявних методик такої роботи і якими можуть бути рекомендації щодо поліпшення ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питання формування дослідницьких компетентностей розглядається в наукових працях у межах теми розвитку критичного мислення студентів і посилення аналітичної складової навчання у ЗВО.

Тіранське міністерське комоніке закликає: «Студентам потрібен доступ до високоякісного... та інноваційного навчання та викладання, відповідно до їхніх потреб та інтересів, щоб розвивати компетенції, необхідні для вирішення глобальних викликів. Це вимагає розвитку у них універсальних та перспективних навичок, здатність до творчого та критичного мислення» (*Переклад авт.*) [14, С. 5]

Л. Черві, Н. Сімеліо, С. Кальво [12], проаналізувавши 17 навчальних програм восьми університетів Європи за рейтингом QS World University Rankings, дійшли висновку, що зміни в комунікативістиці, журналістиці відбуваються швидше, ніж університети здатні реагувати на них. Надалі питання формування критичного мислення повинні бути тісно пов'язані з реальною адаптацією до виконання професійних завдань. М. Фернадес, Х. Батан [13] зауважують, що надання будь-яких знань студентам повинно

передбачати наявність контексту і обов'язкової рефлексії, тобто осмислення, як ті чи інші інструменти працюють чи не працюють в заданих умовах.

Українські викладачі і науковці упродовж останніх років також привертають увагу до проблем формування аналітичних компетентностей студентів. Зокрема, це відстежується в працях таких учених, як Н. Бобаль, В. Вихор, Г. Рожнова, О. Сухомлинова, Г. Жирська, І. Масло, С. Кононенка, Л. Кононенко, Н. Манойленко та ін. Здебільшого науковці акцентують на потребі формувати дослідницькі навички в межах завдань, пов'язаних із виготовленням проєктів, аналізом кейсів, графічним відображенням даних, проведенням дискусій і конференцій, створенням коментарів, мозкових штурмів тощо. Вони стимулюють формування критичного мислення, навичок, пов'язаних із пошуком інформації і перевірянням фактів, формуванням своєї позиції. Поза увагою вчених, на наш погляд, залишаються питання, які стосуються формування культури роботи з джерелами. А без уміння акумулювати палітру поглядів різних експертів на проблему напрацювання своєї opinii позбавлене ґрунту.

Суттєвим викликом у межах означеної теми стало використання штучного інтелекту у вищій освіті. У статті «Використання штучного інтелекту у вищій освіті» І. Драч, О. Петроє, О. Бородієнко, І. Регейло, О. Базелюк, Н. Базелюк та О. Слободянюк зауважили, згадуючи слова одного з творців технології Дж. Хінтона: «ШІ — це інструмент для дезінформації; наповнення недостовірними текстами, фото, відео, що може призвести до неможливості встановлення людиною правдивої інформації» [4, С. 71].

Постановка завдання і мета статті В межах цієї розвідки маємо з'ясувати ставлення студентів до роботи з джерелами і всіма пов'язаними з цим операціями (пошук, опрацювання, перевірка, конспектування, анотування, реферування, написання огляду, формування і оформлення бібліографій, використання інструментів штучного інтелекту); подати методичні рекомендації, які б допомогли покращувати навички роботи з джерелами, в тому числі із залученням можливостей штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу дослідження

На початку дослідження було проведено опитування, яке мало на меті з'ясувати, чи фіксують викладачі проблеми студентів із опрацюванням джерел студентами і чи усвідомлюють студенти важливість такої роботи, а якщо ні, то чому.

Опитування проводилося в два етапи з різними групами реципієнтів. Спочатку була проведена робота у фокус-групі з викладачами, потім — опитування-анкетування серед студентів.

У засіданні фокус-групи взяли участь 10 викладачів, яким були запропоновані для обговорення відкриті запитання, що стосувалися характеру опрацювання джерел при виконанні студентами різних типів завдань — медійних і наукових проєктів (в межах курсових і дипломних робіт). Ця частина дослідження продемонструвала, що викладачі фіксують такі тенденції: посилання на джерела і список літератури відсутні взагалі; вказані джерела або не стосуються теми, або підібрані випадково чи взяті з іншого джерела; джерела описані без дотримання правил або подані тільки лінки

(відсутні згадки про автора, заголовок / назву твору і ресурсу / видання, вихідні дані); студентам важко даються як інформаційні, так і аналітичні огляди джерел, а також анування і рецензування.

З урахуванням цих спостережень були сформульовані запитання, які стосувалися роботи з джерелами, оглядів, рецензування, анування, конспектування, реферування. Проаналізуємо відповіді, отримані в анкетах.

Низка запитань мали на меті з'ясувати ставлення студентів до опрацювання джерел в цілому. Не розуміють потреби в роботі з джерелами всього 2,8% опитаних, не зважають на огляди літератури 8,6%, обходяться без рецензій 14,3%. Всі решта так чи інакше визнають значущість цієї роботи. Якщо порівняти результати спостережень викладачів і відповіді студентів, то робимо висновок: інформація про важливість пошуку, перевірки, систематизації і опису джерел доведена до відома молодих людей в межах освітнього процесу. Однак студенти, знаючи правила, порушують їх. Наступні запитання націлені на з'ясування причин такої ситуації.

Перша проблема, яку «підсвітили» поставлені запитання — ігнорування ролі автора і нерозуміння сутності письмової комунікації.

У запитанні «Що Вам дає опрацювання джерел?» найбільшу кількість голосів набрали такі варіанти відповідей: «з'ясування актуальності теми» (65,7%), «підказки для роздумів над своєю темою» (68,6%), «з'ясування рівня дослідженості проблеми» (74,3%). Лише одна відповідь виявилася не настільки «популярною» — «можливість засвідчити свою експертність як автора» (25,7%). Привертаємо увагу до того факту, що лише чверть респондентів розуміють, що в умовах письмової комунікації сигнал про опрацювання інших джерел із теми — один із небагатьох способів (нарівні, наприклад, із повідомленням про заслуги, досвід, авторитетність) довести свою обізнаність у темі й право робити свої висновки. Ніяк інакше читач не може дізнатися, наскільки він може довіряти всьому, що сказано автором. Це договір, який «укладається» між тим, хто пише, і тим, хто читає, майже підсвідомо, але в обов'язковому порядку.

Два наступні запитання підтверджують уже описану тенденцію. У запитанні «Якщо ви берете інформацію з інтернет-ресурсів, то звертаєте увагу...» від 52% до 64% респондентів реагують на таке: «на зміст», «на заголовок», «на назву і репутацію ресурсу», «на дату публікації», однак тільки 36% студентів зважають на автора. Так само в запитанні «Огляди джерел, на мою думку, потрібні, щоб...» респонденти обирали: «надати скорочену та узагальнену інформацію», «проаналізувати проблему», «різнобічно дослідити тему». Однак лише 28% вважають, що огляди «підсилюють авторитетність думки автора» і «забезпечують комунікацію в експертному середовищі». І ніщівно малий відсоток (2,9%) респондентів визнають огляд свідченням «визнання авторитету попередників».

У запитаннях щодо оформлення списків джерел чи посилань близько 44% респондентів продемонстрували байдужість до правил.

Описані відповіді, на наш погляд, демонструють такі тенденції:

- 1) студенти не розуміють усіх нюансів інформаційної складової письмової комунікації, зокрема, того факту, що читач підсвідомо довіряє авторові, який глибоко в темі й опрацював інші джерела, і, навпаки, так само підсвідомо недовіряє авторові, який не посилається на авторитети;

- 2) студенти ігнорують комунікаційну складову письмової комунікації, а саме той факт, що існують негласні правила взаємодії між автором і його попередниками та автором і його читачами. Крім того, байдужість до фігури автора знецінює його працю, відтак демотивує його і знижує якість повідомлення;
- 3) студенти не усвідомлюють, що оформлення списків джерел чи посилань — це також елемент культури комунікації: надзвичайно важливо, коли читач одразу може отримати вичерпну характеристику джерела і легко знайти його.

Друга проблема, виявлена у відповідях на запитання, стосується ефективності пошуку джерел. Близько 97 % студентів переконані, що вміють здійснювати пошук джерел ефективно: у відповідь на запитання «Якщо ви НЕ опрацюєте джерела перед осмисленням теми, то це відбувається тому що...» були названі такі фактори, як лінь, брак часу, відсутність цікавості чи мотивації, надання переваги усним джерелам над письмовими. Тільки 2,9 % визнали, що справа в невмінні здійснювати пошук, тобто 97,1 % не сумніваються в свої навичках пошуку. Натомість подальші перевірочні запитання засвідчують протилежне: 100 % студентів під час пошуку створюють один запит і реагують на перший ліпший результат. Більшість (також 100 %) користуються тільки Google, і лише 37,1 % знають про можливості пошуку через Google Академію, 17,1 % — через наукометричні бази даних, 34,3 % — електронні каталоги бібліотек, 14,3 % — репозитарій бібліотеки, 48,6 % — офіційні бази даних. Не переглядають списків літератури в опрацьовуваних публікаціях 20 % респондентів. Чверть студентів не впоралися з завданням, пов'язаним із добором ключових слів до заданої теми.

Цікавими з погляду оцінки ефективності пошуку виявилися відкриті запитання. У них студенти заявляли про бажання отримати від викладача одне джерело, яке прямо давало б відповіді на потрібні їм запитання, і потім не доводилось би шукати інші джерела. Так, на запитання «Які у Вас труднощі виникають під час опрацювання літератури з теми?» респонденти відповідали: «Література, яка дотична до теми, але не розкриває власне її... лише забирає час. Не зрозуміло, для чого її додають у списки літератури); «Труднощі виникли під час пошуків джерел, в яких не досить повно подана інформація. За рахунок цього довелось звертатися до різних джерел, які доповнюють один одного». Ця позиція, на наш погляд, надзвичайно шкідлива і потребує роз'яснень викладача. Постійно варто наголошувати, що у вищій школі предметом обговорення часто є невизначені чи суперечливі твердження, правильні відповіді не визначені наперед, і сам процес навчання передбачає постійний пошук істини і шлях до неї.

Третій блок проблемних питань пов'язаний із характером осмислення джерел. З одного боку, низка запитань-відповідей унаочнюють позитивні практики опрацювання джерел. Так, 80,6 % студентів готові двічі й більше перечитувати повідомлення, якщо вони його не розуміють; 94,4 % встановлюють зв'язки нової інформації з усім, що було відомо раніше; 75 % при опрацюванні джерел ставлять собі запитання і ведуть внутрішній діалог із автором. Для багатьох педагогів може бути відкриттям і ставлення студентів до конспектування, реферування, анотування. Так, до повернення конспектування як методу навчання негативно ставляться тільки 28,6 %

опитаних. Решта нейтрально (48,6%), позитивно (8,6%), не можуть відповісти 14, 3%. Ніколи не вдаються до конспектування і не бачать у цьому сенсу тільки 20% опитаних. При конспектуванні студенти застосовують тези, нотатки, анутовання джерел, опорні схеми, виділення в тексті, скетчі, презентації, нотатки на інтерактивних дошках, цитатники. ЗВО упродовж останніх десятиліть прагнули відійти від домінування конспектів, однак, вочевидь, від цього інструменту не варто відмовлятися остаточно, натомість змінювати методи застосування і акцентувати на різних типах візуалізації законспектованих даних.

З іншого боку, чверть опитаних при осмисленні прочитаного не зважають на тип літератури і жанр твору. Цей ефект відчуження змісту від форми описаний у науці про соціальні комунікації давно як ознака нового часу і появи електронних засобів обміну інформацією. Однак не варто забувати, що за такого підходу інформаційні втрати великі, відтак треба студентам не забувати пояснювати: типологічна характеристика твору — це ключ до його прочитання.

Дивна тенденція пов'язана з ігноруванням заголовків повідомлень. Студенти забувають зазначити заголовок для своїх творів (у межах виконуваних завдань), 20% ігнорують заголовок у чужих творах, близько 90% не розуміють його інтерпретаційний і маніпулятивний потенціал. Цілком можливо, тут фіксуємо вплив практик комунікації в соціальних мережах, де заголовки для звичайних постів майже не використовуються. Однак з'ясування причин потребує окремого і більш глибокого дослідження.

Запитання про характер осмислення джерел продемонстрували ще одну важливу закономірність, суть якої викладачам важливо доносити до аудиторії. Були поставлені два запитання: «Що робите, коли не розумієте прочитане у літературі з вашого фаху?» і «Що робите, коли не розумієте прочитане у в невідомій для вас галузі?». Відповіді різняться: у першому випадку 75% відповіли «перечитую», у другому — 72% визнали, що шукають «консультації чи поради», тобто звертаюся до усних джерел по допомогу. Відтак студенти повинні усвідомити: пошук усних тлумачень, пояснень, консультацій для розуміння прочитаного часто засвідчує ще недостатню компетентність у певній галузі. Письмові джерела вимагають вдумливого, глибокого дослідження, читання і перечитування, без переказувань і підказок. Мозок повинен призвичаїтися сприймати текст певного типу і розуміти його. У такий спосіб формується фаховість. Сьогодні в навчальному процесі активно використовуються відео, аудіоподкасти, скринкасти. Безперечно, вони виконують важливу функцію, однак опрацьовувати їх студенти повинні не замість текстів, а тільки нарівні з тестами, тобто письмовими джерелами.

З початку повномасштабного вторгнення, на думку 37% респондентів, відбулися зміни в характері опрацювання джерел: студенти скаржаться на неухважність (даються взнаки психологічний тиск, тривожність, фізична та емоційна втома). Студенти акцентували на тому, що під час війни доводиться сприймати інформацію більш критично, аналітично. На цьому тлі вони усвідомили роль офіційних джерел, першоджерел. Але і тут не обійшлося без певного рівня самовпевненості: 60% студентів переконані, що можуть відрізнити правду від фейків, маніпулятивів, пропаганди, ПСГО і не беруть до уваги, що нині робити це буває складно навіть професійним фактчекерам.

Окрема частина опитування стосувалася застосування студентами штучного інтелекту за необхідності здійснювати будь-які наукові чи фахові розвідки. Досліджуючи обізнаність студентів щодо наявних пошуково-генеративних інструментів штучного інтелекту, варто зазначити: до початку вивчення модуля «Основи журналістики» 6 % студентів не знали жодних інструментів, 6 % знали про Bing, Gamma, Krisp, 11 % — про Gemini, 72 % — про чат GPT. Новими інструментами штучного інтелекту для вивчення студенти вважали: всі — 6 %, Midjourney 6 %, Gamma — 11 %, Gemini — 13 %. Серед труднощів роботи з інструментами штучного інтелекту здобувачі освіти зазначили відсутність комп'ютера та роботу з мобільного телефону — 6 %, необхідність деталізувати запити — 6 %, надання штучним інтелектом недостовірної (вигаданої) інформації — 6 %. Не виникало труднощів у 82 % опитаних.

Висновки

Результати опитування дають змогу висунути такі пропозиції:

- 1) відвести в навчальних планах підготовки журналістів, редакторів, видавців освітніх компонентів, у межах яких передбачено написання, редагування оглядів, рецензій, анотацій, рефератів; практикуми з цими жанрами допомагає формувати як фахові, так і дослідницькі компетентності;
- 2) широко використовувати як тип завдання написання різних типів оглядів (текстовий, відео і аудіо; інформаційних, аналітичних, публіцистичних; фактів і проблем дійсності, а також творів — кіноогляди, огляди літературних творів, видань тощо; медіаогляди); ефективним є використання групової роботи над оглядами, з використанням поділу завдання в межах різних підгруп, зведенням даних в одну таблицю, аналіз з використанням мозкових штурмів тощо;
- 3) повертати в практику навчання конспектування, модернізувавши його різними формами візуалізації даних (використання презентацій, інтерактивних дошок тощо);
- 4) формувати культуру роботи з письмовими джерелами на всіх етапах — від пошуку до оформлення; актуалізувати знання студентів про роботу з бібліографічними менеджерами: Zotero, EndNote, Mendeley, Zotero, VAK.in.ua, а також стилями оформлення бібліографічних посилань: IEEE style, AIP style, Chicago style, FCS style, Vancouver style, APA style, Chicago style, Harvard style, MLA style, OSCOLA style.
- 5) пояснювати значущість інформаційних та комунікаційних функцій кожного елемента джерела — автора, заголовка / назви, дати публікації тощо;
- 6) знайомити студентів із пошуковими інструментами сервісів III Bing, Gamma, Krisp, Gemini, Midjourney, Gencraft, GPT; формувати рекомендації щодо роботи з інструментами штучного інтелекту; за основу взяти Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа від Міністерства цифрової трансформації України [6], які корелюються із розвитком дослідницьких компетентностей майбутніх журналістів:

- 7) використовувати ШІ для пошуку джерел, експертів, перевірки контенту;
- 8) якщо матеріали містять контент, згенерований з використанням ШІ, визначати першоджерело;
- 9) використовувати технічні засоби, зокрема Sentinel, FakeCatcher, WeVerify, Microsoft's Video Authenticator Tool, Phoneme-Viseme Mismatches, для перевірки контенту
- 10) у кожному випадку визначати доречність використання згенерованого за допомогою ШІ контенту, а також поширювати його з дотриманням принципу прозорості — з маркуванням; варто пояснювати студентам, як важливо це в контексті дотримання вимог щодо захисту прав інтелектуальної власності;
- 11) не допускати поширення матеріалів, згенерованих ШІ, для поширення фейків, дезінформації, патогенних текстів.

Інструменти штучного інтелекту забезпечують резильєнтність здобувачів вищої освіти під час дослідницької діяльності: зберігають ресурси (фізіологічні, часові, енергетичні).

Перспективи Перспективним напрямком подальших досліджень теми формування дослідницьких компетентностей студентів спеціальності 061 «Журналістика» є напрацювання конкретних завдань, пов'язаних із пошуком, опрацюванням, описом джерел, роботою з конкретними інструментами ШІ і базами даних.

Література

- [1] Бобаль Н. 2014. Використання технологій розвитку критичного мислення у навчанні майбутніх журналістів роботі з інформацією. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. №2. С. 83–89.
- [2] Вихор В. 2019. Застосування окремих технологій розвитку критичного мислення студентів на заняттях з ділової української мови та культури мовлення. *Молодий вчений*. №8(9). С. 228–233.
- [3] Габор Н. 2018. Журналістська освіта епохи Web 3.0: дослідження, новітні навички, спроби перезавантаження. *Вісник львівського університету. Серія : Журналістика*. Вип. 43. С. 273–279.
- [4] Драч І., Петрое О., Бородієнко О., Регейло І., Базелюк О., Базелюк Н., Слободянюк О. 2023. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 15. С. 66–82. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>
- [5] Кононенко С. О., Кононенко Л. В., Маноїленко Н. В. 2021. Методика формування інформаційно-дослідницьких компетентностей у здобувачів вищої освіти засобами цифрових технологій. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 198. С. 125–128. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-198-125-128>
- [6] Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа. 24.01.2024. https://webportal.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/01/Rekomendatsii-_ShI_Shtuchnyi-intelekt_u_media.pdf (Дата звернення: 10.07.2024).

- [7] Рожнова Г. 2017. Організаційно-педагогічне та нормативне забезпечення професійної підготовки майбутніх журналістів у вищих навчальних закладах України. *Імідж сучасного педагога*. № 1. С. 16–19.
- [8] Стандарт вищої освіти за спеціальністю «Журналістика» галузі знань 06 «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти . Київ, 2019. <http://surl.li/vcjtoi> (Дата звернення: 10.07.2024).
- [9] Стандарт вищої освіти України зі спеціальності 061 «Журналістика» другого (магістерського) рівня, затверджений та введений в дію Наказом Міністерства освіти і науки України № 994 від 08 листопада 2022 року 2022. <http://surl.li/fbzrf> (Дата звернення: 5.10.2024).
- [10] Сухомлинова О., Жирська Г., Масло І. 2023. Формування критичного мислення у студентів: методи та підходи до розвитку аналітичних здібностей. *Перспективи та інновації науки*. № 14(32). С. 452–467. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-452-467](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-452-467)
- [11] Харитоненко О., Савенкова Л., Шевчук С. 2023. Огляди закордонних медіа та інформаційна політика України під час війни в 2022–2023 рр.: погляд редактора. *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія*. Вип. 1(49). С. 200–207. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.\(49\).200-207](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.(49).200-207)
- [12] Cervi L., Simelio N., Tejedor Calvo S. 2020. Analysis of Journalism and Communication Studies in Europe’s Top Ranked Universities: Competencies, Aims and Courses. *Journalism Practice*, 15(7), 1033–1053. <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1762505>
- [13] Cruz Fernández M., García Batán J. 2024. Journalistic research competence: a proposal from socio-education and critical reflection. *Mendive. Journal of Education*, 22(1), e3626. <https://mendive.upr.edu.cu/index.php/MendiveUPR/article/view/3626> (Дата звернення: 7.02.2025).
- [14] Tirana Communiqué. 2024. Tirana EHEA Ministerian conference. <https://eha2024tirane.al/wp-content/uploads/2024/06/Tirana-Communique.pdf> (Дата звернення: 7.02.2025).

References

- [1] Bobal N. 2014. Vykorystannia tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia u navchanni maibutnikh zhurnalistiv roboti z informatsiieiu [Using Techniques of Critical Thinking Development while Teaching Future Journalists to Work with Information]. *Pedahohika i psykhologhiia profesiinnoi osvity*. № 2. S. 83–89.
- [2] Vykhор V. 2019. Zastosuvannia okremykh tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia studentiv na zaniattiakh z dilovoi ukrainskoi movy ta kultury movlennia [Application of separate technologies of development of students critical thinking at classes in business Ukrainian language and culture of speech]. *Molodyi vchenyi*. № 8(9). S. 228–233.
- [3] Habor N. 2018. Zhurnalistska osvita epokhy Web 3.0: doslidzhennia, novitni navychky, sproby perezavantazhennia [Journalism of era of Web 3.0.: research, new skills, try to reboot]. *Visnyk lvivskoho universytetu. Seriya : Zhurnalistyka*. Vyp. 43. S. 273–279.
- [4] Drach I., Petroie O., Borodiienko O., Reheilo I., Bazeliuk O., Bazeliuk N., Slobodianiuk O. 2023. Vykorystannia shtuchnoho intelektu u vyshchii

- osviti. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Universytety i liderstvo» [The Use of Artificial Intelligence in Higher Education]. 15. С.66–82. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-66-82>
- [5] Kononenko S. O., Kononenko L. V., Manoilenko N. V. 2021. Metodyka formuvannia informatsiino-doslidnytskykh kompetentnosti u zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy tsyfrovyykh tekhnolohii [Methodology of formation of informational and research competences among students of higher education by means of digital technologies]. Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky. (198). S. 125–128. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-198-125-128>
- [6] Rekomendatsii z vidpovidalnoho vykorystannia shtuchnoho intelektu u sferi media [Recommendations for the responsible use of artificial intelligence in the field of media]. 24.01.2024. <http://surl.li/uyxejs> (Accessed: 10.07.2024).
- [7] Rozhnova H. 2017. Orhanizatsiino-pedahohichne ta normatyvne zabezpechennia profesiinoi pidhotovky maibutnykh zhurnalistiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Organizational and pedagogical and regulatory support of future journalists training at higher educational establishments of Ukraine]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. № 1. S. 16–19.
- [8] Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu «Zhurnalistyka» haluzi znan 06 «Zhurnalistyka» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity [vydannya ofitsiine]. Kyiv, 2019. <http://surl.li/vcjtoi> (Accessed: 10.07.2024).
- [9] Standart vyshchoi osvity Ukrainy zi spetsialnosti 061 «Zhurnalistyka» druhoho (mahisterskoho) rivnia, zatverdzhenyi ta vvedenyi v diu Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 994 vid 08 lystopada 2022 roku. <http://surl.li/fbzrf> (Accessed: 5.10.2024).
- [10] Sukhomlynova O., Zhyrskaya H., Maslo I. 2023. Formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv: metody ta pidkhody do rozvytku analitychnykh zdibnosti (Formation of critical thinking in students: methods and approaches to the development of analytical skills). *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. № 14(32). S. 452–467. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-452-467](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-452-467)
- [11] Kharytonenko O., Savenkova L., Shevchuk S. 2023. Ohliady zakordonnykh media ta informatsiina polityka Ukrainy pid chas viiny v 2022–2023 rr.: pohliad redaktora (Foreign media reviews and Ukraine’s information policy during the war in 2022–2023: an editor’s view). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu : serii: Filolohiia*. Vyp.1(49). S. 200–207. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.\(49\).200-207](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2023.1.(49).200-207)
- [12] Cervi L., Simelio N., Tejedor Calvo S. 2020. Analysis of Journalism and Communication Studies in Europe’s Top Ranked Universities: Competencies, Aims and Courses. *Journalism Practice*, 15(7), 1033–1053. <https://doi.org/10.1080/17512786.2020.1762505>
- [13] Cruz Fernández M., García Batán J. 2024. Journalistic research competence: a proposal from socio-education and critical reflection. *Mendive. Journal of Education*, 22(1), e3626. <https://mendive.upr.edu.cu/index.php/MendiveUPR/article/view/3626> (Accessed: 7.02.2025).
- [14] Tirana Communiqué. 2024. Tirana EHEA Ministerian conference. <https://eha2024tirane.al/wp-content/uploads/2024/06/Tirana-Communique.pdf> (Accessed: 7.02.2025).